Облікова картка дисертації

I. Загальні відомості

Image not found or type unknow

Державний обліковий номер: 0526U000383

Особливі позначки: відкрита

Дата реєстрації: 06-11-2026

Статус: Запланована

Реквізити наказу МОН / наказу закладу:

II. Відомості про здобувача

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Жулавська Ольга Олександрівна
2. Olha O. Zhulavska

Кваліфікація: к. філол. н., доц., 10.02.04

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0002-3132-6877

Вид дисертації: доктор наук

Аспірантура/Докторантура: так

Шифр наукової спеціальності: 10.02.16

Назва наукової спеціальності: Перекладознавство

Галузь / галузі знань: Не застосовується

Освітньо-наукова програма зі спеціальності: Не застосовується

Дата захисту: 22-12-2026

Спеціальність за освітою: перекладач, викладач англійської та німецької мови

Місце роботи здобувача: Сумський державний університет

Код за ЄДРПОУ: 05408289

Місцезнаходження: вул. Харківська, Суми, Сумський р-н., 40007, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

III. Відомості про організацію, де відбувся захист

Шифр спеціалізованої вченої ради (разової спеціалізованої вченої ради): Д 35.051.15

Повне найменування юридичної особи: Львівський національний університет імені Івана Франка

Код за ЄДРПОУ: 02070987

Місцезнаходження: вул. Університетська, Львів, 79000, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

IV. Відомості про підприємство, установу, організацію, в якій було виконано дисертацію

Повне найменування юридичної особи: Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Код за ЄДРПОУ: 02071205

Місцезнаходження: майдан Свободи, Харків, Харківський р-н., 61022, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

V. Відомості про дисертацію

Мова дисертації: Українська

Коди тематичних рубрик: 16.31.41

Тема дисертації:

1. Англо-український художній переклад синестезійних метафор як процес і результат когнітивно-мовленнєвої діяльності перекладача

2. English-Ukrainian Translation of Synesthetic Metaphors in Fiction as a Process and Product of the Translator's Cognitive and Verbal Activity

Реферат/анотація:

1. Дисертаційне дослідження присвячено комплексному когнітивному аналізу англо-українського художнього перекладу синестезійних метафор у двох взаємопов'язаних вимірах — результативному (product-oriented) та процесуальному (process-oriented). Актуальність дослідження зумовлена необхідністю інтегрованого вивчення когнітивних механізмів перекладу синестезійних метафор, що передбачає поєднання аналізу перекладацьких рішень із дослідженням когнітивних зусиль перекладачів. Мета роботи полягає у встановленні та поясненні взаємозв'язків між типами синестезійних метафор, когнітивними операціями, реалізованими в перекладацьких рішеннях, та експериментальними показниками перекладацького процесу. Методологія дослідження ґрунтується на тріангуляції теоретико-аналітичних, корпусно-статистичних та експериментальних методів. Результативний вимір перекладу досліджено із застосуванням когнітивно-семантичного, зіставно-перекладознавчого, лексикографічного та корпусно-

статистичного аналізу. Процесуальний вимір вивчено за допомогою реєстрації клавіатурної активності в програмі Translog-II та психолінгвістичного методу вербалізації мисленнєвих процесів (Think-Aloud) із використанням синхронних і ретроспективних протоколів. Матеріалом дослідження слугували 1940 англомовних синестезійних метафор та їхні українські перекладні відповідники, а також 281 синестезійна метафора, створена в процесі перекладу. У роботі систематизовано когнітивні операції перекладу синестезійних метафор: збереження, заміну, неметафоричну компенсацію та вилучення, а також метафоричну компенсацію й додавання, результатом яких є створення синестезійних метафор у перекладі. Установлено закономірний зв'язок між типом синестезійної метафори та вибором когнітивної операції. Конвенційні метафори, що ґрунтуються на культурно подібних когнітивних моделях, а також новаторські метафори переважно зберігаються в перекладі, тоді як культурно специфічні метафори частіше зазнають заміни або неметафоричної компенсації. Синестезійні метафори, створені в перекладі, здебільшого характеризуються високим ступенем конвенційності та реалізують культурно подібні когнітивні моделі. Експериментально встановлено, що когнітивні зусилля перекладачів систематично варіюють залежно від типу синестезійної метафори. Найменших когнітивних зусиль потребує переклад конвенційних метафор, побудованих на культурно подібних моделях; більших — культурно специфічних метафор; найбільших — новаторських метафор. Водночас образність сама по собі не зумовлює систематичного збільшення когнітивних зусиль. Результати дослідження загалом підтверджують класичну ієрархію міжсенсорних перенесень на українськомовному матеріалі, водночас виявляючи систематичне відхилення від неї — міжмодальну заміну «дотик ▫ зір», зафіксовану під час перекладу як культурно подібних, так і культурно специфічних когнітивних моделей. Наукова новизна роботи полягає в розробленні та застосуванні відтворюваної комплексної методології когнітивного аналізу перекладу синестезійних метафор як процесу та результату когнітивно-мовленнєвої діяльності перекладача; систематизації когнітивних моделей, типів синестезійних метафор і перекладацьких операцій; установленні кореляцій між типом метафори, перекладацькими рішеннями та когнітивними зусиллями перекладачів. Отримані результати створюють підґрунтя для виокремлення дослідницького напряму в межах когнітивного перекладознавства, заснованого на методологічній тріангуляції. Ключові слова: когнітивне перекладознавство, синестезійна метафора, англо-український художній переклад, когнітивна модель, когнітивна операція, перекладацьке рішення, конвенційність, новаторськість, культурна подібність, культурна специфічність, образність, когнітивні зусилля, корпусно-статистичний аналіз, експериментальний аналіз, тріангуляція.

2. The dissertation presents a comprehensive cognitive investigation of synesthetic metaphor translation in English-Ukrainian literary discourse, integrating two complementary dimensions: the translation product and the cognitive processes underlying its production. The relevance of the research arises from the need for an integrated account of the cognitive mechanisms involved in translating synesthetic metaphors, bringing together the analysis of observable translation decisions and experimentally recorded indicators of translators' cognitive effort. The study aims to establish and explain the relationships between synesthetic metaphor types, cognitive operations manifested in translation decisions, and experimental indicators of the translation process. The methodological framework combines theoretical and analytical procedures, corpus-based statistical analysis, and experimental investigation through methodological triangulation. The product-oriented dimension is examined using cognitive-semantic and comparative translation analysis, supported by lexicographic and corpus-statistical procedures. The process-oriented dimension is investigated through keystroke logging using Translog-II and the psycholinguistic Think-Aloud method, incorporating concurrent and retrospective verbal protocols. The empirical material comprises 1,940 English synesthetic metaphors and their Ukrainian translation equivalents, alongside 281 synesthetic metaphors introduced in the translated literary texts. The research identifies and systematizes six cognitive operations involved in the translation of synesthetic metaphors: retention, substitution, non-metaphorical compensation, removal, metaphorical compensation, and addition. The latter two operations account for the emergence of synesthetic metaphors absent from the source texts. A systematic relationship is established between metaphor type and translation decisions. Conventional metaphors based on culturally similar cognitive models, as well as novel metaphors, tend to be retained, whereas culturally specific metaphors are more

frequently subjected to substitution or non-metaphorical compensation. Synesthetic metaphors created in translation are predominantly highly conventional and instantiate culturally similar cognitive models. The experimental findings demonstrate that translators' cognitive effort varies systematically across metaphor types. Conventional synesthetic metaphors based on culturally similar cognitive models require the least cognitive effort, culturally specific metaphors entail greater processing demands, and novel metaphors are associated with the highest cognitive effort. Importantly, figurativeness alone does not systematically increase the cognitive effort involved in translation. The findings generally support the classical hierarchy of cross-sensory transfers in Ukrainian-language material while revealing a systematic deviation involving the intermodal substitution touch □ vision, identified in the translation of both culturally similar and culturally specific cognitive models. The scientific novelty of the dissertation lies in the development and application of a reproducible, integrated methodology for examining synesthetic metaphor translation as both a process and a product of translators' cognitive-verbal activity. The study systematizes cognitive models, metaphor types, and translation operations, establishing correlations between metaphor type, translation decisions, and translators' cognitive effort. The findings provide a basis for distinguishing a triangulation-based research direction within cognitive translation studies and contribute to a more comprehensive understanding of the interaction between conceptual structure, cross-linguistic variation, and cognitive processing in literary translation. Keywords: cognitive translation studies, synesthetic metaphor, English-Ukrainian literary translation, cognitive model, cognitive operation, translation decision, conventionality, novelty, culturally similar, culturally specific, figurativeness, cognitive effort, corpus-statistical analysis, experimental analysis, triangulation.

Державний реєстраційний номер ДіР: 0126U000043

Пріоритетний напрям розвитку науки і техніки: Фундаментальні наукові дослідження з найбільш важливих проблем розвитку науково-технічного, соціально-економічного, суспільно-політичного, людського потенціалу для забезпечення конкурентоспроможності України у світі та сталого розвитку суспільства і держави

Стратегічний пріоритетний напрям інноваційної діяльності: Не застосовується

Підсумки дослідження: Теоретичне узагальнення і вирішення важливої наукової проблеми

Публікації:

- 1. Жулавська, О. О. (2018). Перекладацькі патерни буквальних та метафоричних 1. Жулавська, О. О. (2018). Перекладацькі патерни буквальних та метафоричних дескрипцій нюхових та смакових відчуттів на матеріалі сучасної англомовної прози. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія, 37(3), 81–84.дескрипцій нюхових та смакових відчуттів на матеріалі сучасної англомовної прози. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія, 37(3), 81–84.
- 2. Жулавська, О. О. (2019). Відтворення англійських синестезійних метафор слухових відчуттів в українських перекладах. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Іноземна філологія. Методика викладання іноземних мов», (89), 29–35. https://doi.org/10.26565/2227-8877-2019-89-05.
- 3. Жулавська, О. О. (2020). Привнесення синестезійних метафор в англо-український переклад художнього тексту. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Іноземна філологія. Методика викладання іноземних мов», (91), 108–116. https://doi.org/10.26565/2227-8877-2020-91-14.
- 4. Жулавська, О. О. (2020a). Когнітивна операція відтворення синестезійних метафор в англо-українських перекладах як основне перекладацьке рішення стратегії очуження. Нова філологія, (80), 185–198. https://doi.org/10.26661/2414-1135-2020-80-1-29.

- 5. Жулавська, О. О. (2020б). Стратегія одомашнення в англо-українському художньому перекладі синестезійних метафор. Науковий вісник Херсонського державного університету, (2), 114–121. https://doi.org/10.32999/ksu2663-3426/2020-2-16.
- 6. Жулавська, О. О. (2021). Відтворення дотикових синестезійних метафор в англо-українських перекладах художньої літератури. Південний архів (філологічні науки), (88), 64–73. https://doi.org/10.32999/ksu2663-2691/2021-88-7.
- 7. Жулавська, О. О. (2023). Реалізація стратегії очуження шляхом відтворення синестезійних метафоричних моделей в англо-українських художніх перекладах. Закарпатські філологічні студії, 29(1), 230–237. https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2023.29.1.43.
- 8. Жулавська, О. О. (2024). Когнітивна операція привнесення синестезійних метафор як виявлення творчої діяльності перекладача. Причорноморські філологічні студії, (4), 34–42. https://doi.org/10.32782/bsps-2024.4.5.
- 9. Жулавська, О. О. (2024а). Когнітивна операція відтворення синестезійних метафор як одне із перекладацьких рішень стратегії одомашнення. Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія «Філологія. Журналістика», 35(2), 1–9. https://doi.org/10.32782/2710-4656/2024.2.2/01.
- 10. Жулавська, О. О. (2025). Когнітивне навантаження та тривалість процесу перекладу синестезійних метафор за даними експериментальної методики «Реєстрація натиску клавіатури». Нова філологія, (99), 39–47. https://doi.org/10.26661/2414-1135-2025-99-5.
- 11. Жулавська, О. О. (2026). Когнітивні операції відтворення синестезійних метафор культурно-незбіжних когнітивних моделей в англо-українському художньому перекладі. Львівський філологічний часопис, (20). (Друк).
- 12. Жулавська, О. О., & Гончаренко, Л. (2019). Методи перекладу моделей синестезійних метафор чуттів (на прикладі роману Донни Тартт «Щиголь»). Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету, 3(82), 49–54. https://doi.org/10.32841/2409-1154.2019.42.3.11.
- 13. Жулавська, О. О., & Дорогокупля, А. О. (2020). Використання програмних засобів корпусної лінгвістики для дослідження вживання безособових форм дієслова в англомовних художніх текстах. Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 34(2), 131–138. https://doi.org/10.24919/2308-4863/34-2-20.
- 14. Курас, А. А., & Жулавська, О. О. (2021). Метафори в промовах Фр. Д. Рузвельта. Актуальні проблеми філології та перекладознавства, (22), 76–81. https://doi.org/10.31891/2415-7929-2021-22-16.
- 15. Zhulavska, O., & Martynyuk, A. (2020). English-Ukrainian translations of synesthetic metaphors. In Lucyna Harmon & Dorota Osuchowska (Eds.), Translation and Power (pp. 271–278). Peter Lang.
- 16. Zhulavska, O. O. (2022). Removal and omission of fiction synesthetic metaphors in English-Ukrainian translation. Theory and Practice in Language Studies, 12(5), 828–835. https://doi.org/10.17507/tpls.1205.02.
- 17. Kulish, V., Chernyk, M., Ovsianko, O., & Zhulavska, O. (2022). Pragmatic metaphorisation of nature silence effect in poetic discourse. Studies in Media and Communication, 10(1), 43–51. https://doi.org/10.11114/smc.v10i1.5479.
- 18. Zhulavska, O. O., & Martynyuk, A. P. (2023). Linguacultural isomorphism / anisomorphism and synesthetic metaphor translation procedures. Translation and Interpreting, 15(1), 275–287. https://doi.org/10.12807/TI.115201.2023.A14.
- 19. Zhulavska, O. O., Kulish, V., & Chernyk, M. (2024). Adding synesthetic metaphors in English-Ukrainian translations of fiction. East European Journal of Psycholinguistics, 11(1), 172–184. https://doi.org/10.29038/eejpl.2024.11.1.zhu.
- 20. Zhulavska, O. O., & Martynyuk, A. P. (2026). English-Ukrainian translation of synesthetic metaphors: evidence from keystroke logging and corpus analysis. East European Journal of Psycholinguistics.

- 21. Zhulavska, O. O. (2019). English-Ukrainian translations of hearing synesthetic metaphors. In Aktualьni problemy perekladoznavstva ta metodyky navchannia perekladu (pp. 144–146). V. N. Karazin Kharkiv National University, Kharkiv, Ukraine, April 4–5.
- Жулавська, О. О., & Самілик, Т. О. (2020). Модель синестезійних метафор (слухових, зорових, смакових, тактильних та нюхових) відчуттів в сучасній англомовній прозі. У С. О. Швачко, І. К. Кобякова, & О. О. Жулавська (Ред.), Перекладацькі інновації: матеріали X Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції (Суми, 20–21 березня 2020 року) (с. 163–164). Сумський державний університет.
- 23. Жулавська, О. О., & Сіренко, А.-І. Ю. (2020). Моделі синестезійних (тактильних і смакових) метафор в сучасній англомовній прозі. У С. О. Швачко, І. К. Кобякова, & О. О. Жулавська (Ред.), Перекладацькі інновації: матеріали X Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції (Суми, 20–21 березня 2020 року) (с. 165–166). Сумський державний університет. http://gf.sumdu.edu.ua/images/naukova-diyalnist/11111.pdf.
- 24. Жулавська, О. О., & Трипольський, М. Л. (2020). Синестезійна метафора в сучасній мові. У С. О. Швачко, І. К. Кобякова, & О. О. Жулавська (Ред.), Перекладацькі інновації: матеріали X Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції (Суми, 20–21 березня 2020 року) (с. 170–172). Сумський державний університет. http://gf.sumdu.edu.ua/images/naukova-diyalnist/11111.pdf.
- 25. Жулавська, О. О. (2024). Корпуси англомовних та україномовних текстів як інструмент визначення культурно-специфічних моделей синестезійних метафор. У Корпусна лінгвістика в науці та освіті: тези доповідей (с. 14–15). Український державний університет імені Михайла Драгоманова.
- 26. Zhulavska, O. (2025). Rendering of culture-specific and universal synesthetic metaphors in English-Ukrainian translations. In The Fifth Cultural Linguistics International Conference (CLIC 2025): Abstracts / Proceedings (pp. 237–238). Complutense University of Madrid.
- 27. Zhulavska, O. (2025). Cognitive compression and multimodal mediation in translating synesthetic metaphors of hearing [Conference presentation]. In The Rhetorics of Short-Form Discourses Across Disciplines, Public Contexts, and Digital Platforms, Higher Institute of Human Sciences of Medenine (ISSHM), University of Gabes, Medenine, Tunisia.
- 28. Жулавська, О. О. (2025). Когнітивні моделі синестезійних метафор слуху в англо-українському перекладі: корпусні дані та перекладацькі стратегії. У IV Міжнародна науково-практична онлайн-конференція «Сучасні тенденції вивчення та навчання іноземних мов»: тези доповідей (13–14 листопада 2025 р.; № 68, с. 63–68). Полтава: ПДМУ.
- 29. Жулавська, О. О. (2025). Відтворення синестезійних метафор як засіб когнітивної реалізації стратегії очуження. У Тези доповідей XVII Міжнародної наукової конференції «Іноземна філологія у XXI столітті» (14 листопада 2025 р.; т. 2, с. 51–55). Запорізький національний університет.
- 30. Жулавська, О. О. (2026). Тип синестезійної метафори як чинник перекладацьких труднощів: Дані експерименту за методикою «Міркуй уголос». В Актуальні проблеми перекладознавства та методики навчання перекладу: тези доповідей XIII Міжнародної наукової конференції (25 квітня 2026 р., м. Харків, Україна) (с. 37–39). ХНУ імені В. Н. Каразіна.
- 1. Жулавська, О. О. (2019). Стратегії одомашнення і очуження в англо-українському перекладі синестезійних метафор (на матеріалі художнього тексту). Science and Education a New Dimension, VII(62), No. 211, 70–74. https://doi.org/10.31174/SEND-Ph2019-211VII62-17.

Наукова (науково-технічна) продукція: методи, теорії, гіпотези; методичні документи; аналітичні матеріали

Соціально-економічна спрямованість: соціально-економічна спрямованість дисертаційного дослідження полягає у створенні науково-методологічних передумов для підвищення якості англо-українського художнього перекладу, удосконалення професійної підготовки перекладачів, розвитку міжкультурної комунікації та зміцнення конкурентоспроможності українського перекладацького й видавничого секторів. результати комплексного когнітивного аналізу синестезійних метафор, що поєднує

дослідження перекладацького продукту та процесу його створення, можуть бути використані для розроблення інноваційних методик навчання художнього перекладу, спрямованих на формування когнітивної гнучкості, міжкультурної компетентності та здатності ухвалювати обґрунтовані перекладацькі рішення. установлені закономірності взаємозв'язку між типами синестезійних метафор, когнітивними операціями та рівнем когнітивних зусиль перекладачів створюють підґрунтя для вдосконалення навчальних програм, розроблення диференційованих перекладацьких завдань і підвищення ефективності професійної підготовки фахівців у галузі перекладу. прикладне значення результатів дослідження полягає також у можливості їх використання для вдосконалення критеріїв оцінювання якості художнього перекладу, підготовки редакторів перекладної літератури та розроблення корпусно орієнтованих ресурсів підтримки перекладацької діяльності. у соціокультурному вимірі дослідження сприяє збереженню образно-смислової своєрідності художніх текстів у міжмовній комунікації, розширенню доступу україномовних читачів до світової літературної спадщини та розвитку української мови як повноцінного засобу відтворення складних когнітивних і художньо-естетичних структур. потенційний економічний ефект дослідження пов'язаний із підвищенням якості перекладацької продукції, оптимізацією процесів професійної підготовки перекладачів, удосконаленням редакційно-перекладацьких практик і розвитком інтелектуального потенціалу українських креативних індустрій.

Охоронні документи на ОПІВ:

Впровадження результатів дисертації: Впроваджено

Зв'язок з науковими темами: 0126U000043

VI. Відомості про наукового керівника/керівників (консультанта)

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Мартинюк Алла Петрівна
2. Alla Martynyuk

Кваліфікація: д. філол. н., професор, 10.02.04

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0003-2804-3152

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Код за ЄДРПОУ: 02071205

Місцезнаходження: майдан Свободи, Харків, Харківський р-н., 61022, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

VII. Відомості про офіційних опонентів та рецензентів

Офіційні опоненти

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Демецька Владислава Валентинівна

2. Vladyslava V. Demetska

Кваліфікація: д.філол.н., професор, 10.02.16

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0001-9902-7913

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II

Код за ЄДРПОУ: 22112656

Місцезнаходження: площа Кошута, Берегове, Берегівський р-н., 90202, Україна

Форма власності: Приватна/недержавна

Сфера управління:

Ідентифікатор ROR:

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Засєкін Сергій Васильович

2. Serhii V. Zasiekin

Кваліфікація: д. філол. н., професор, 10.02.16

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0001-9453-3534

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Волинський національний університет імені Лесі Українки

Код за ЄДРПОУ: 02125102

Місцезнаходження: проспект Волі, Луцьк, Луцький р-н., 43025, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Славова Людмила Леонардівна

2. Liudmyla L. Slavova

Кваліфікація: д. філол. н., професор, 10.02.17

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0001-8035-1801

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Код за ЄДРПОУ: 02070944

Місцезнаходження: вул. Володимирська, Київ, 01033, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

Рецензенти

VIII. Заключні відомості

Власне Прізвище Ім'я По-батькові голови ради	Паславська Алла Йосипівна
Власне Прізвище Ім'я По-батькові головуючого на засіданні	Паславська Алла Йосипівна
Відповідальний за підготовку облікових документів	Татаровська Олеся Василівна
Реєстратор	Юрченко Тетяна Анатоліївна
Керівник відділу УкрІНТЕІ, що є відповідальним за реєстрацію наукової діяльності	Юрченко Тетяна Анатоліївна

